

Droga je svuda oko nas (I)

Piše: Magistar dr Dragana Daruši

Neurolog

Imajući u vidu veliki značaj, a posebno veliki udeo u činjenju krivičnih dela raznih oblika, populacija ovisnika dobija linearnu progresiju u vremenu koje je neposredno iza nas, a posebno u periodu koji nastupa. U ovom i narednim brojevima našeg časopisa pokušaćemo da vas detaljnije upoznamo sa problemima zavisnika od droge.

Termini „narkoman“ i „narkomanija“ su zastareli. Danas se sve više koristi „zavisnik“ jer većina droga koja se upotrebljava nema narkotičko svojstvo. Pojam „narkoman“ opterećen je anatemom nemoralnosti, te se preporučuje ovaj drugi termin – „ovisnik“ („zavisnik“). Medicini i psihijatriji pripada onaj deo narkomanije koji ima karakteristike bolesti – bolesti zavisnosti.

Kao neinfektivna epidemija modernog doba, pandemija savremene civilizacije, zajedno sa alkoholizmom i nikotinizmom, narkomanija spada u bolesti zavisnosti. Vladimir Hudolin /1987/ je ovu vrstu zavisnosti definisao kao prekomerno, redovno uživanje droge, zbog čega nastupa fizička ili psihička, neretko i obe, zavisnost.

Zavisnost je stanje kada bolesnik bez droge više ne može da živi. Konzumiranje karakteriše pojava potrebe za povećanjem doze, a delovanjem droge dolazi do oštećenja psihičkog i fizičkog zdravlja i širih društvenih šteta. Pored navedene, često se citira i definicija Svetske zdravstvene organizacije, iz 1952. godine po kojoj je zavisnost „stanje periodične ili hronične intoksikacije, štetne za pojedinca i društvo, koja se postiže ponavljanim uzimanjem neke droge /prirodne ili sintetičke/“.

Upotreba narkotika je u poslednjoj deceniji šest puta porasla. Budući da je starosna dob dece koja su došla u kontakt sa drogama pomerena jako - čak na uzrast od deset godina, ocene stručnjaka su da najveću odgovornost i vodeću ulogu u prevenciji narkomanije imaju roditelji, a evidentno je da su i modeli društava u tranziciji, kakvo je i naše, u mnogome potpomogli naglom porastu broja ovisnika. Narkomanija ostaje dugo vremena prikrivena zbog nedovoljne informisanosti roditelja i posebno neprihvatanja činjenice da njihovo dete ima problem.

Pod drogom podrazumevamo svaku supstancu koja uneta u organizam može da modifikuje, odnosno izmeni jednu ili više funkcija.

Jedna od najznačajnijih je svest. Naime, promene koje se postižu unosom droge u organizam su uslovljene kombinacijom stimulativnih i depresivnih efekata centralnog nervnog sistema. Od neurofizioloških fenomena najznačajniji efekti su gubitak inhibicije iz kore velikog mozga, što sledstveno dovodi do snažne psihičke i/ili motorne funkcije, zatim izmena stanja emocija, sprečavanje bola, nezadovoljstva, pokretanje euforije, izazivanje halucinacija. Pored psihičkih poremećaja najznačajniji je poremećaj ličnosti, afektivni poremećaji. Znatno ređe od pomenutog su mentalna zaostalost i teže duševne bolesti kao osnovni činioci u nastanku ili etiopatogenezi narkomanije. Narkomanija pripada medicini ne samo zbog psihičkih, nego i telesnih oštećenja kao posledice hronične intoksikacije psihoaktivnim supstancama.

Ko su zavisnici

Još je DSM-IV međunarodni klasifikacioni sistem koji koriste psihijatri u SAD-u i drugim anglosaksonskim zemljama, a to isto potvrdio i nastavio u svakodnevnoj upotrebi deseti MKB (Međunarodna klasifikacija bolesti), dao odvojene kriterijume za zavisnost od alkohola i drugih supstanci i za zloupotrebu psihoaktivnih supstanci.

Da bi se neko proglasio zavisnikom mora da zadovolji najmanje tri od sledećih devet kriterijuma, i to najmanje u trajanju od mesec dana kontinuirano ili u dužem vremenskom periodu ukoliko se simptomi ponavljaju:

- psihoaktivna supstanca se uzima u većim količinama ili u dužem periodu nego što je osoba želela ili planirala;
- postojanje snažne želje uz jedan ili više bezuspešnih pokušaja da se prestane sa uzimanjem psihoaktivne supstance;
- veliki utrošak vremena da se dobavi i upotrebi supstanca, kao i duže vreme da se osoba oporavi posle dejstva supstance;
- učestale intoksikacije ili znaci apstinencijalne krize kod povećanih zahteva na poslu, u školi ili kod kuće. Zanemarivanje obaveza u školi i kod kuće. Odlazak u školu pod dejstvom supstance ili njena upotreba u situacijama koje su opasne po sopstveni ili tuđi život;

- napuštanje važnih aktivnosti i obaveza zbog upotrebe supstance;
- kontinuirana upotreba supstance uprkos saznanju o štetnim posledicama;
- povišenje tolerancije /i do 50 odsto/ da bi se postigao željeni efekat ili intoksikacija, kao i značajno smanjenje efekta kod kontinuirane upotrebe istih količina psihoaktivne supstance;
- karakteristični apstinencijalni sindrom;
- psihoaktivna supstanca se uzima da bi se umanjili apstinencijalni znaci ili da bi se sprečilo njihovo nastajanje.

Da biste mogli blagovremeno da uočite i reagujete na promenjeno ponašanje i da prepoznate zavisnika u svom okruženju, trebalo bi znati osnovne karakteristike pojedinih droga koje se najčešće koriste u našoj sredini. Dosad se o tome, istina, nebrojano puta pisalo, ali smo ipak svedoci da i pored navedenog linearno raste broj mladih korisnika nekog od sredstava za omamljivanje kod kojih roditelji nisu prepoznali osnovni problem svog deteta i nisu reagovali na vreme. Često se ovo događa iz „nezainteresovanosti“ i neznanja roditelja, ili pak neshvatanja ozbiljnosti problema i verovanja nebrojanim lažnim detetovim obećanjima.

A to stanje, upamtite, nije ništa drugo do – siguran put do propasti.

Saznanja nam govore da se granica starosti, kao što smo ranije naveli, zavisnika sve više pomera ka mlađem uzrastu, pa se ovakav problem često sreće već u osnovnoj školi. Zabrinjavajuća je činjenica da smo, i pored svega preduzetog, u velikoj meri ipak nemoćni da savladamo problem i da ga shvatimo kao zadatak čitave zajednice, a ne samo pojedinih institucija zaduženih za rešavanje pitanja narkomanije.

Često nam se obraćaju roditelji koji iz raznih razloga ne žele da odlaze u neke od institucija koje se bave ovom problematikom, već insistiraju na tome da dobiju određena obaveštenja i da budu upućeni u problematiku kako bi mogli da odaberu najbolji put ka rešavanju svog problema.

Pomenimo ih ponovo

Jedna od najčešće pominjanih droga, a u mnogim zemljama i legalizovana, jeste

marihuana. Ustvari, legalizovano je pravo distribucije i korišćenje marihuane. I pored pomenutog - nesumnjivo je da marihuana je "odskočna daska" za ulazak u svet droge i smatra se najznačajnijom provokacijom uživanja koja iziskuje, čak za veoma kratko vreme, unošenje i konzumiranje mnogo ozbiljnijih i jačih droga. Uzimanje marihuane na Zapadu ima epidemijski karakter, a po nekim autorima više od 70 odsto mladih u SAD ima neka iskustva u tom pravcu. Evidentno je da u proteklom periodu i naša sredina nije zaostajala za ovim trendom. Ukratko, informativno ćemo se osvrnuti na vrstu i efekte koje ona prozvede.

Marihuana je droga biljnog porekla. Za upotrebu se koriste sasušeni listovi iz rasvetalih delova indijske konoplje, poznate pod imenom Cannabis indica ili Cannabis sativa. Ona raste u umerenoj klimatskoj zoni širom sveta, pa i kod nas raste u sobnim uslovima, u baštama, na njivama, u staklenicima, odakle se sprema za konzumaciju ili dalju distribuciju. Aktivan hemijski sastojak marihuane je tetra-hidrocanabinol ili THC. Ove supstance se nalaze u smoli cvetnih vršaka i lišću ženske konoplje. Od koncentracije, to jest procenta THC, zavisi jačina droge i njen efekat. Zna se da je hašiš šest do deset puta jači od marihuane, iako potiče iz istog biljnog materijala. Ali, u sebi sadrži više smole. Procenat THC u indijskoj konoplji zavisi ne samo od pomenute hemijske supstance, nego i od načina pripremanja, područja uzgajanja, vremena kada se bere i još mnogo toga.

Danas se THC proizvodi isključivo u naučne svrhe. Najveći efekat mu je snižavanje krvnog pritiska i bio je pripreman za vojne potrebe. Zatrovani THC-om doživljavaju kolaps pri naglom ustajanju, pri prelasku iz horizontalnog u vertikalni položaj. Do sada nije zabeležena letalna doza THC-a. Kada se puši, brzo ulazi u krvotok i deluje na nervni sistem u celini. Efekat dejstva se individualno postiže u roku od 15 minuta, a traje od dva do četiri sata.

Prvo konzumiranje marihuane najčešće se pravda radoznalošću, motivom da se bolje shvate drugi, religioznim razlozima, suočavanjem s realnošću bez straha, često kao razlog ovisnici pominju kreativnu inspiraciju i beg od realnosti, želju za bogatijem sadržajem u seksu... Ti motivi se sreću u objašnjenjima svih narkomana, bez obzira na to kojoj vrsti droge su naklonjeni. Tokom uzimanja marihuane, narkoman ulazi u njene tajne i tajne drogiranja uopšte. U početku sasvim odgovorno i adekvatno ispunjava obaveze u školi, porodici i retko kada se u ovoj fazi primećuju bilo kakve promene. Rede se teži izolaciji, a četo se sluša određena vrsta muzike. Kasnije se prepoznatljivo životni prostor aranžira specifično, odlazi se u klubove zbog pogodne atmosfere za uzimanje bilo koje droge, pa i marihuane. Vremenom se bira okruženje od poverenja i puši se marihuana najčešće u stanu, ili na žurkama u odsustvu ostalih ukućana. Za tri meseca, otprilike, potreba za marihuanom raste i postaje se redovan konzument, s uzimanjem droge tri-četiri puta nedeljno.

Narkoman u početku, dok se ne ukomponuje u svoju grupu, može biti uplašen i uzbuđen, mogu se javiti i fizički simptomi: ubrzan rad srca, porast krvnog pritiska, suva sluzokoža usta i ždrebla, crveni očni kapci i sl. I pored toga što apetit raste, polako se dehidrira, javljaju se fizičke i psihičke promene i propadanje. Ono se u početku ne primećuje, a kasnije lik ovisnika biva prepoznatljiv. Ove grupe narkomana su sklone remećenju reda i mira, uličnog ali i porodičnog i ličnog okruženja. Sve to utiče na izmenjenu percepciju i raspoloženja. Raširena je zabluda da marihuana podstiče i stimuliše raspoloženje, percepciju, seksualnost i ostalo. Istina je drugačija: ona samo potencira postojeće duševno stanje. Postepeno nastupa alternacija vremenske i prostorne percepcije, otežana je pažnja, javlja se fragmentacije mišljenja i oštećenja pamćenja. Veće doze marihuane izazivaju ozbiljnije promene u emocionalnoj sferi, cepanje misaonog sadržaja, nemo-

Abstract: Having in mind the great importance, and especially a vast role it plays in committing crime of various forms, the population of drug addicts grew linear at a time that is behind us, and it will grow especially during the period ahead of us.

As a non-infective epidemic of modern times, the pandemic of the modern civilization, drug addiction belongs to the same addiction group of diseases, together with alcoholism and nicotineism.

The use of narcotics grew sixfold in the past decade. Since the age of children who have been exposed to drugs is as young as ten, experts are of the opinion that the greatest responsibility and role in the prevention of drug abuse lies on parents. It is also evident that the models of societies in transition, such as ours, have attributed much to increase the number of addicts.

Drug abuse remains undiscovered for a long time due to insufficiently informed parents, and very much due to the fact that the parents' unwillingness to accept the fact that their child has a problem.

Read more about this problem in the text on drugs in the magazine Elikzir Eko

gućnost održavanja koncentracije, otežanu pažnju, nekritičan uvid u sopstveno stanje.

Poremećaj doživljavanja vremena i prostora pod dejstvom marihuane navodno je u nekim profesijama veoma popularan. Često stanje omamljenosti objašnjava se kao mogućnost izolovane percepcije, pa se navodi "misli mi se roje, a nemam potrebu da progovorim, uživam u svojoj moći, gledam u nju i ona počinje da izgovara moje misli, a nije svesna da to nisu njene..."

Nastavak u narednom broju

Droga je svuda oko nas (II)

Piše: Magistar dr Dragana Daruši

Neurolog

Konzumiranje *hašiša* najčešće sledi nakon navikavanja na marihuanu, a neretko i uporedo; ovisniku omogućava da ispolji ono što leži u njemu i narkoman upravo to tako i doživljava. Jedan naš pacijent je to ovako objasnio: “Ponekad dobijem želju da se isključim iz svega, pa i iz života. Kada uspem, počinje igra između mene i moje ličnosti”.

S obzirom na to da se gubi osećaj vlastitog identiteta, osoba kratko vreme postaje podložna spoljnim uticajima i brzo prelazi na neku od jačih droga. Veće doze marihuane izazivaju ozbiljnije promene u emocionalnoj sferi, cepa se misaoni sadržaj, nije moguće održavanje koncentracije, otežana je pažnja, nema se kritički uvid u svoje stanje...

Ponekad, naročito kada se često uzima droga i povećava doza, narkoman može, zbog izmenjenog ponašanja i straha – doživljava ga kao proganjanje – da bude opasan za okolinu. Efekti koje ona može da izazove različiti su u zavisnosti od koncentracije kanabiola u udahnutom vazduhu, raspoloženja u trenutku pušenja, porekla droge i iskustva pušača. Doživljaji tokom pušenja su različiti: kod nekih ima u početku vrlo neprijatnih efekata gušenja, bolova u grudima, drugi postižu željeni cilj ili doživljavaju tokom učenja tehnike vrlo oskudne simptome, efekte koji se naknadnim ponavljanjem usložnjavaju i obogaćuju.

Za razliku od marihuane, prilikom upotrebe hašiša češće su psihotične reakcije i stanja izmenjene svesti. Hašiš brže od marihuane stvara snažnu zavisnost. Pojedinci se za kratko vreme ne zadovoljavaju efektom, pa prelaze na jače droge. Marihuana se puši kao cigareta, ređe na lulu ili pomoću posebno konstruisanih muštikli, a najčešće ide iz ruke u ruku. Imena pod kojim je popularna su “džoint”, “rifer” ili “stik”. Dim marihuane ima oštar, snažan

miris, prepoznatljiv i sličan onom zapaljene suve trave ili konopca koji gori. Da bi se postigao efekat pušenja, neophodno je da se savlada tehnika konzumiranja uz nekog iskusnog pušača i zato mladi vremenom pribegavaju “učenju zanata” kod već poznatih narkomana.

koraka. Bilo bi neophodno prepoznati ovisnika i izmene u ponašanju deteta mnogo pre nego se bilo šta od pomenutog dogodi. Obično je propušten period ravan “ispečenom” zanatu i već izgrađenim kanalima nabavke i zavisnosti ne samo od same droge, već i od svog dilera.

Marihuana je samo odskočna daska za teže droge, a kada se samo jednom proba LSD, heroin, često uz to i ekstazi, “trava” postaje preslaba, nezadovoljavajuća, vrlo brzo se napušta i prelazi na jače droge. Mlađi, misli se na maloletnike, u pauzama uzimanja heroina obično “uživanje” dopunjuju sve češćim konzumiranjem marihuane.

Nabavka droge

U ovoj fazi narkoman je već uveliko uvučen u nabavku droge, bilo da se radi o već ustaljenom kanalu ili se dolazi do novca na razne načine, najčešće krađama, koje kasnije dostižu razmere kriminala. Roditelj, obično i najčešće, kada više ne može da udovolji prohtevima svog deteta, biva suočen s činjenicom materijalnog gubitka, dugovima, i tek nakon neispunjenih obećanja svog deteta – da može i samo da napusti svet droge – počinje da traži pomoć. Propušten period je od neprocenjive važnosti za uspešnost sledećih

Kada rasplet događaja zapreti raspadom porodice, traži se pomoć lekara, prijatelja, okoline, shodno tome se dešavaju, i to ne retko, razni ekscesi i maltretiranja. Ovisnik, najčešće, pod pritiskom okoline, pristane na lečenje, u kojem vidi pakao iz straha od apstinencije i često uspeva da zbog raznih objašnjenja ostane na dozi koju sam odabere, kako bi opravdao svoju bojazan. Naravno, agonija se nastavlja do sledećeg koraka – prisilnog lečenja.

LSD

Posle ove faze, ovisnik, sada već umereno iskusan, pokušava da svoj doživljaj upotpuni još nekom od supstanci koje će ga, uslovno, psihički ojačati. Ovaj odabir, mahom, svodi na psihodelirične droge, od kojih je najpoznatija i donedavno najčešće proučavana LSD-25, ili samo **LSD**. Hemijski se radi o dietilamid-lizergičnoj kiselini. LSD je pronašao 1938. švajcarski hemičar Albert Hofman. Posle niza neus-

pelih eksperimenata, skoro je bio potpuno potisnut i zaboravljena je njegova prvobitna namena – lečenje šizofrenije.

Šezdesetih je uplivao na ilegalno tržište i otad je postao najtraženiji među halucinogenim drogama.

Po dejstvu spada među najsnažnije supstance i samo jedan sedamdesetomilioniti deo telesne mase osobe koja ga uzima dovoljan je da bi se postigao željen efekat. Proizvodi se polusintetski iz *Claviceps purpurea*, koja raste na raži. Samo 30 grama te supstance može ispoljiti pun klinički efekat kod 300.000 osoba. Najčešće se dotura i upotrebljava kao prah izmešan s lepkom, na primer na kovertama, markicama ili raznim “reklamnim” kartončićima koji se među ovisnicima prepoznaju. Može se pakovati i u ispražnjene kapsule vitamina ili antibiotika. Oblik koji je ovisniku dostupan zavisi od porekla izvora, a u prodaji se najčešće nalazi u vidu pudera ili rastvora.

Efekat zavisi od načina primene, količine i individualne osetljivosti ovisnika. Ako se droga uzme oralno, efekat se postiže posle 45 minuta, kod osetljivijih i nakon 15 minuta. Posle venske primene je efekat znatno brži. Uzet oralno, u dozi od samo dva stota mikrograma, prolazi krvno-moždanu barijeru i može se registrovati u mozgu. To znači da je samo 3.700.000 molekula LSD-25 u stanju da dođe u kontakt sa 12 milijardi moždanih ćelija u roku od nekoliko minuta. Tako neograničena osetljivost nervnih ćelija na prolazno dejstvo LSD-a može se jedino protumačiti kao okidač za lančane reakcije metaboličkih procesa, koji se potom spontano odvijaju narednih nekoliko sati. U to, naravno, nije uključen mozak u celosti, nego samo limbični sistem, retikularna supstanca, bazalge ganglije i centri autonomnog nervnog sistema.

Istraživanja su pokazala antagonizam serotonina i lizergične kiseline i tako LSD postaje sposoban da uzrokuje specifične psihotične reakcije, mada još nije potpuno razjašnjen mehanizam dejstva LSD-a. Prvi utisci efekata najčešće su neprijatni i neophodan je “supervizor”, instruktor, vođa. U početku dominiraju simptomi ekscitacije centralnog nervnog sistema, osećaj nemotivisanog straha s drhtavicom, nagon na povraćanje, lupanje srca. Konzumenti imaju vidno proširene zenice i nose tamne naočare čak i noću da bi ublažili preosetljivost na svetlost koja ih prati tokom konzumiranja LSD.

Novonastalo stanje izmenjene svesti karakteriše višerasovno stanje izmenjene svesti bogato halucinacijama i raznim imaginarnim doživljajima. Psihodelirično

dejstvo se odvija u talasima između kojih su prisutni intervali manje ili više očuvane svesti. Svaki naredni interval čistije svesti je duži dok nakon izvesnog vremena ili na kraju seanse psihodelirično stanje potpuno ne iščezne. U zavisnosti od količine uzetog LSD, oblika i vremenskog intervala između konzumiranja stanja izmenjene svesti obično bivaju prisutna, ali vremenom ona postaju karakteristika ponašanja osobe, tako da ih okolina sada takve i prihvata uslovno rečeno u "novom ruhu svesti".

Efekti dejstva droge

Grubo efekti dejstva se mogu podeliti na kratkotrajne i dugotrajne. Kratkotrajni se prepoznaju po nekoliko faza psihodeliričnog stanja tokom desetak časova. Ova faza koja nastaje ubrzo nakon konzumiranja bilo da je inhaliranje, gutanje ili iniciranje naziva se "trip" ili "putovanje, izlet". Trip traje obično oko 8 do 12 časova i prolazi kroz nekoliko etapa: prva nastaje od trenutka unošenja do njenog potpunog efekta, traje obično oko jedan čas, a brzina pojave simptoma zavisi od

načina primene i individualne osetljivosti ovisnika. Drugu fazu karakteriše bogato subjektivno iskustvo uzete droge uz prisutne fiziološke efekte, traje oko 4 do 5 časova. U prvom planu su perceptualne promene, bogato i živo kolorisani pejzaži, iskrivljen doživljaj vremena. U ovoj fazi, kod ovisnika iščezava svest o sebi - neki ovo stanje nazivaju i stanjem ego smrti. Karakteristično je i to da se menjaju sistemi vrednosti i mnoge beznačajne stvari poprimaju grandiozan značaj. Iza ove nastupa treća faza, u kojoj dolazi do postepenog oporavka, a efekti droge se menjaju u smislu postojanja stanja izmenjene i relativno normalne svesti. Kod nekih ovisnika se i nakon 9 časova od uzimanja droge mogu videti stanja izmenjene svesti. U poslednjoj fazi, četvrtoj, karakterističan je osećaj

zamora i napetosti. Kod pojedinaca se mogu pojaviti još uvek slivena stanja i psihodelirični fragmenti, ali oni više nemaju emocionalni značaj koji su imali u početku. Tek sutradan nastaje potpuni oporavak, ali kod već starih ovisnika ova faza može biti pronomirana tako da u kliničkoj slici i dalje dominiraju periodi halucinacija i paranooidnih reakcija. Ove faze dejstva droge mogu biti i umnogome su dopunjene iskustvom i već doživljenim tako da ovisnik kao već sada izmenjena ličnost i dalje igra ulogu kao da je u fazi maksimalne koncentracije droge (od zastrašujućeg do košmarnog doživljaja).

Walter N. Pahnke razlikuje pet varijeteta psihodeliričnog iskustva koji izgledaju u veoma sažetoj formi ovako: prvo *psihotičnopsihodelirično iskustvo* (intenzivno doživljavanje straha do nivoa panike, paranooidne sumanutosti ideja veličine, oštećenje apstraktnog mišljenja, griža savesti, depresija i osećaj socijalne izolacije, poremećaji telesne šeme, toksična konfuzija); *estetsko psihodelirično iskustvo* (doživljava promene percepcije i intenziviranje svih senzornih modaliteta: osoba u ovoj fazi, odnosno „tripu“ doživljava fascinirajuća iskustva kao, na primer, "vidi" zvukove, posmatra vibracije mrtvih predmeta, precenjuje i doživljava izuzetnu lepotu trivijalnih stvari, teži i oslobađa snažne emocije kroz muziku ili onirične vizije, zatvorenih očiju može da prisustvuje davno prošlim istorijskim događajima...); *kognitivno psihodelirično iskustvo* (ovu fazu karakteriše krajnje lucidno i logično razmišljanje, ovisniku sada LSD pomaže da problem postavi u optimalnu poziciju za rešavanje); *psihodinamsko psihodelirično iskustvo* (osoba na dramatičan način počinje da svesti privodi za nju značajne događaje, neretko se u ovoj fazi vidaju događaji koji su dotle bili potisnuti iz svesti ili nesvesnih sadržaja). Peta faza naziva se različito psihodelirični vrhunac, vrhunsko iskustvo, kosmičko ili transcendentno iskustvo. Nju karakteriše šest bitnih odlika: gubitak osećaja samog sebe ali uz jasno očuvanu svest, transcendentacija vremena i prostora, osećaj uzvišenosti, smernosti i čudesnosti postojanja, duboko osećanje pozitivnog raspoloženja, veliki značaj psihološkog ili filozofskog uvida, neizrecivost.

Nastavak u narednom broju

Abstract: Having in mind the great importance, and especially a vast role it plays in committing crime of various forms, the population of drug addicts grew linear at a time that is behind us, and it will grow especially during the period ahead of us.

As a non-infective epidemic of modern times, the pandemic of the modern civilization, drug addiction belongs to the same addiction group of diseases, together with alcoholism and nicotineism.

The use of narcotics grew sixfold in the past decade. Since the age of children who have been exposed to drugs is as young as ten, experts are of the opinion that the greatest responsibility and role in the prevention of drug abuse lies on parents. It is also evident that the models of societies in transition, such as ours, have attributed much to increase the number of addicts.

Drug abuse remains undiscovered for a long time due to insufficiently informed parents, and very much due to the fact that the parents' unwillingness to accept the fact that their child has a problem.

Read more about this problem in the text on drugs in the magazine Elikzir Eko

Piše: Magistar dr Dragana Daruši

Neurolog

Droga je svuda oko nas (III)

Sledeća u nizu, a najčešće pominjana droga, je **opijum i opijumski derivati**.

Osvrnimo se, na kratko, na često pominjane opijumske "suze", odnosno opijuma. Opijum je mlečni sok koji se dobija zasecanjem čaure opijumskog maka (*Papaver somniferum*). Čaure maka se zasecaju u smiraj dana, a ujutru se posebnim instrumentima skuplja ovaj mlečni sok. Vremenom ovaj sok postaje sve gušći i tamniji i od njega se prave opijumska kaša i opijumske pogače. One mogu dugo da stoje, a stajanjem postaju sve tvrđe i tamnije. Iz jedne makove čaure, zarezivanjem, dobija se oko 0,02-0,05 grama sirovog opijuma, a za jednu opijumsku pogaču koja je prosečne težine 400 grama, potrebno je 10.000 čaura. Opijumske pogače imaju veliku vrednost i one se zbog toga nazivaju "crno zlato". Smatra se da su makedonski i maloazijski mak najkvalitetniji.

U današnje vreme se, shodno razvoju tehnologije, napušta pomenuti način skupljanja opijuma i prelazi se na mašinsku preradu i pripremu opijumskih preparata. Nažalost, deo izmiče kontrololi države i krijumčari ga plasiraju na razne načine tržištu. Retko narkoman dolazi do izvora opijuma direktno. Aktivni sastojci opijuma su alkaloidi kojih ima oko dvadeset. U prvom redu prisutan je morfin, zatim kodein, tebain, papaverin i dr.

Način primene opijuma

Način primene opijuma zavisi od područja gde se koristi. U Turskoj se jede, Kinezi ga radije puše, Evropljani i Amerikanci ga češće ubrizgavaju. Efekat droge je nešto blaži kada se puši pošto se deo aktivne supstance gubi dimom. Najsporije deluje kada se jede, efekat mu je tada pretežno sedativni i relaksirajući.

Najsnažniji efekat se doživljava venskom aplikacijom. Popularno među ovisnicima se efekat koji se doživljava još dok je igla u veni zove "fleš". To je stanje koje trenutno nastaje, a opisuju ga kao hiljade iglica koje struje krvotokom i telom. Doživljaj je vrlo kratak i intenzivan, po nekima ga upoređuju i smatraju ekvivalentom orgazma. Neki, da bi ponovili užitek, pribegavaju venskom unosu čak i više puta tokom dana. Nakon fleša kod osoba koje su vezane za opijum nastaje stanje koje nazivaju stond ili opisano stanje fizičke obamrlosti i mirovanja. Za-

dovoljstvo nalaze u fizičkoj opuštenosti sa potpuno osiromašenim intelektualnim sposobnostima. Često ovoj drogi pribegavaju napete, razdražljive i anksiozne osobe. Naravno, ne može se očekivati dejstvo koje je vezano samo za morfijum, nego i stanje koje karakteriše sve alkaloidne. Ovakav način primene i odabir droge brzo stvaraju psihičku zavisnost, a da bi se održao i fizički efekat, sledi povećanje dnevne doze opijata. Jedan od najpoznatijih alkaloida opijuma je morfin. Narkomani u slengu ga zovu "moki". "Moki" je bezbojan kristalni prašak, "puder", prepoznatljiv po oporom ukusu, na svetlosti dobija brzo žutu boju, teško se rastvara u alkoholu i vodi.

Heroin

Heroin je polusintetski derivat morfina, prvi put proizveden u Nemačkoj. Otkrio ga je Dreser 1898. i u to vreme ga je proizveo kao sredstvo za odvikavanje od morfina. U slengu je poznat pod imenima: Harry, joy powder, horse, chiva.

Heroin je 20 do 25 puta jači od morfina, a dvaput je jače adiktivan. Čist heroin je sivo-mrke boje. Preprodavci ga, da bi dobili na masi i na ulici lakše prodali, obogaćuju mlečnim šećerom ili laktozom, te dobija boju koja podseća na morfinski puder i kao takav je bele boje. Na ovaj način ga razređuju i gubi na koncentraciji i kvalitetu, ali dobija na ceni prodaje, jer ga mladi zavisnik češće pribavlja.

Sâm po sebi, heroin je farmakološki slabo aktivan i efekti heroina zapravo su morfinski efekti u novoj sredini, novom terenu. Neretko se, da bi prodavci uvećali masu, dodaju i druge vrlo štetne materije kao što su gips, usitnjeno staklo i slično, te tako ubrzavaju smrtni ishod zavisnika. Da napomenemo da su "prodavci", popularno dileri droge, umnogome vrlo aktivne ličnosti, uporni i "smerni" u ponudi, tako da ih se zavisnik, i kada to poželi, teško može samostalno osloboditi. To umnogome doprinosi brzom usponu u svet već zrelih zavisnika, koji sada posežu ne samo za nabavkom već, kao dobro obučeni od svojih "drugara", i raznim oblicima kriminalnog ponašanja.

Molekuli heroina prolaze nesmetano krvno-moždanu barijeru, za razliku od morfina. Kada heroin dospe u mozak, dekomponuje

se u morfin i ispoljava se moćniji i brži efekat na moždane ćelije. Heroin se smatra najadiktivnijom drogom pošto posle samo nekoliko dana stvori snažnu fizičku zavisnost. Po nekim podacima, danas heroin najviše koriste narkomani širom sveta, ali prednjače ovisnici u SAD.

Donedavno se heroin unosio najčešće venskim putem, dok danas, kada su mladi nešto bolje edukovani, znaju da ovakav način mogu zameniti manje opasnim ušmrka

vanjem. Ušmrkavanje podrazumeva unos kroz nos šmrkanjem ili utrljavanjem u desni. S obzirom na to da su ove dve površine izuzetno dobro prokrvljene, efekat se postiže skoro trenutno jer se droga vrlo brzo aplikuje u krv. Venski način se sve više izbegava iz bojazni od bolesti koje se prenose putem krvi, hepatitisa B, HIV-a (side), hepatitisa C... Smatra se da je ušmrkavanje usvojeno i prihvaćeno iz Kine, gde narkomani najčešće i masovno pribegavaju takvom načinu uzimanja heroina, a ređe pušenjem na lulu.

Heron unesen u organizam ima depresivno dejstvo i depresivan efekat na mozak i kičmenu moždinu. Iniciranje droge obično prati stanje letargije, dremeža, zenice su maksimalno sužene, puls i disanje se maksimalno usporavaju. Pod efektima heroina narkoman nije posebno opasan, a priče o orgijama u ovoj fazi – čist su mit. Upotreba heroina blokira i polne prohteve i seksualne želje, tako da su ovisnici uglavnom upućeni na planiranje kupovine i davanja sledeće doze i njihovi kontakti se svode najčešće samo na razgovore i izvore nabavke sledeće doze. Njihova budućnost je isključivo ograničena na sledeći fleš. Sve ovo narkoman rešava u miru, dok ne bude osujećen u nabavci novih količina heroina iz straha od krize, te mogu postati veoma opasni i skloni agresivnom ponašanju, čak i kriminalnim radnjama.

Po nekim autorima, ovakvo ponašanje se tretira kao iznuđen vid delinkventnog i agresivnog ponašanja, jer se smatra da su događaji i radnje koje ovisnik u ovoj fazi učini isključivo posledica učinka ranije unete droge...

Posledice uzimanja heroina delom proističu iz snažne psihičke i fizičke zavisnosti, a delom iz njegovih efekata na očigledno ponašanje i režim života.

Hronična intoksikacija heroinom smanjuje apetit i dovodi do rapidnog pada telesne težine sa slabljenjem odbrambenih snaga organizma i sklonosti ka infekcijama ne samo na mestu aplikacije nego organizma u celosti. Česte su respiratorne infekcije i to pneumonije, hepatitis svih oblika A, B i C; tromboflebitis, razna oboljenja gastrointestinalnog trakta, na mestu davanja neretko se javljaju gnojne promene pa i apscesi, razna oštećenja vena, koje su trajno onesposobljene... Shodno već pomenutom, efekti postignuti venskim apliciranjem heroina izazivaju, očigledno, ne samo izmenjeno ponašanje nego i izmenjen režim života.

Veoma čest uzrok smrti je predoziranje, a često pominjan pojam je overdoza. Među zavisnicima se overdoza neretko koristi kao metod "uklanjanja" onog ko čini potencijalnu opasnost od odavanja kanala nabavke, ili se dešava da nakon pauze – kao pokušaja odvikavanja – sâm zavisnik preceni svoje snage i uzima ili od "drugara" dobija dozu koju njegov organizam ne može da "nosi".

Zapaža se da i male doze heroina mogu da izazovu smrt usled kardiovaskularnog kolapsa i plućnog edema. Uzrok tome su materije koje preprodavci dodaju heroinu kako bi ga bolje prodali.

U svemu tome dominira, pored fizičkog propadanja ličnosti i izražena psihička zavisnost. U početku dominira želja da se ponove prijatni efekti heroina, a posle kratkog vremena psihičko stanje dobija dimenzije straha od apstinencije. Takođe, među hero-

zadovoljenje trenutnih potreba bez ikakve sposobnosti za davanjem i bez ikakvog uvažavanja u realnosti u skladu s principima zadovoljstva.

Kokain

Jedna od takođe veoma često korišćenih droga jeste i **kokain**. Dobija se iz lišća biljke *Erythroxylon coca*, koja raste u Južnoj Americi. Anestetičke efekte ove biljke po-

incima su česte depresivne faze raspoloženja sa suicidalnim podsticajem. Prinudno postajući članovi nove supkulture, heroinomani okolinu i ostali svet doživljavaju kao imaginaciju na paranoidan način. Zbog svog neuspeha i otpora u delu okruženja često im se suicid čini jedini pravi način da napuste svet. U ovoj fazi heroinoman je često bez inicijative i energije, gubi interesovanje za svakodnevne aktivnosti, sada već uveliko zapuštene spoljašnosti i potpunim gubitkom interesovanja za svoju porodicu, prihvata potpuno asocijalan život u kojem preovladavaju samo želja i interesovanje za kriminalnim radnjama koje donose dobit za nabavku novih količina heroina i uvođenje novih zavisnika u "posao".

Ličnost heroinomana

Posmatrajući sada narkomana na heroinu, imamo zapravo pred sobom ličnost izrazito slabog ega (što inače karakteriše uopšte narkomane), kod koje su relacije s realnošću u potpunosti pomerene, zainteresovane samo za postizanje sopstvenog zadovoljstva. Deficitarne odredbe s objektima proističu iz njihovog deficitarnog ega. Finalna ličnost zavisnika od droge, najviše izražena kod heroinomana, i njenih efekata liči na najraniji stadijum razvoja libida, kada je zahtevano

znawali su još sveštenici starih Inka. Da bi pojačali snagu i odagnali glad, žvakali su kokino lišće. Još i danas urođenici u Peruu i Boliviji žvaču to lišće, delimično radi stvaranja osećaja da su siti, anestezirajući želudacnu sluznicu, a delom im služi za povećanje izdržljivosti centralnog stimulujućeg dejstva. U istoriji medicine kokain je prvi put upotrebljen kao anestetičko sredstvo 1884. u jednoj operaciji oka u Beču.

Danas je zbog svoje toksičnosti zamenjen novim i savremenim, manje štetnim anestetima. U modernom svetu, posebno na Zapadu, kokain zauzima jedno od vodećih hemijskih potentnih materija koje se koriste za uživanje. Može da se guta, injicira ili ušmrkava, što je ujedno i najčešća aplikacija ove droge. Bez obzira na način unošenja u organizam, ima stimulativan efekat. Narkomani ga veoma često uzimaju u kombinaciji s heroinom, kako bi ublažili "high". Ova kombinacija je poznata pod imenom speedball. Ukoliko se ubrizgava venski, vrlo brzo utiče na propadanje vena, a unet nazalno, ušmrkavanjem izaziva velika oštećenja nosne sluznice, pa čak i perforaciju nosne pregrade, po čemu se često prepoznaju kokainisti.

Zna se i za činjenicu da kokain ne stvara toleranciju ili je vrlo sporo stvara. Narkomani opredeljeni za ovu drogu dugo ostaju na

istoj dozi za uživanje. Za razliku od drugih droga, kokainoman ne postaje fizički zavistan, ali zato stvara snažnu psihičku zavisnost, jer se mladom narkomanu čini veoma privlačan efekat doživljenog užitka. Razlika između kokainomana i opiomana veoma je jasna. Opioman vrlo brzo stvara toleranciju, povećava dozu i novu uzima uglavnom zato da bi se sačuvao apstinencijalnih efekata i ostao "normalan". Mlad kokainoman nije normalan, nego vrlo brzo postaje opasan i predstavlja ozbiljno izmenjenu ličnost za svoje okruženje.

Efekti kod kokainomana su prijatni, zamor brzo nestaje, s tim što se oseća superiornim i moćnim, ali to traje veoma kratko, nakon čega nastupaju efekti depresije i zabrinutosti. Ukoliko se želi ponoviti doživljaj prijatnosti, kokain se mora ponovo uneti na bilo koji način.

Često zbog izuzetnog efekta fleša narkomani su u stanju da sebi više puta dnevno daju kokain. Naročito je prisutan u svetu muzičara i njima sličnih umetnika, te tako vrlo često utiče na formiranje ličnosti mladog ovisnika.

Najčešći pojmovi koje narkomani koriste

Kako bi se lakše edukovali ili pak prepoznali problem u svojoj okolini da se ukratko vratimo pojmovima koje zavisnici najčešće koriste u komunikaciji s drugim zavisnicima, a često ih s "ponosom" prezentuju u svom najbližem okruženju, smatrajući da na taj način podižu status svoje već psihički okrnjene ličnosti.

AP: početak delovanja droge.

FRIK AUT: loš trip na LSD.

DŽOINT: cigareta napravljena od mešavine duvana i hašiša, danas i marihuane.

FLEŠ: kratkotrajno stanje fascinacije izazvano drogom u toku i neposredno nakon aplikacije u organizam.

SPID: stanje pojačane preduzumljivosti i seksualne moći pod dejstvom psihostimulativnih sredstava.

TRIP: putovanje ili izlet pod dejstvom halucinogenih supstanci (LSD, meskalin...), u zavisnosti od toga da li je doživljaj prijatan ili neprijatan, naziva se "gud trip" ili "bed trip".

TRIPOVATI: biti pod dejstvom halucinogenih supstanci.

Ukoliko se osvrnemo na ranije izneto, s obzirom na to da su nam ulice preplavljene zavisnicima, dilerima i drogom

i da je ponuda vrlo prihvatljiva za sve uzraste i sve "vrste" zavisnika, da podsetimo roditelje i ukućane zavisnika šta je to što bi trebalo da imaju na umu i da znaju.

Valja obratiti pažnju na...

Ukratko da rezimiramo: dejstvo najčešće pominjane i najčešće korišćene droge na našem području, a posebno "cenjeno" od strane zavisnika, jeste ono od heroina. Među narkomanima vlada pravilo da su pojedinci koji su "savladali" heroin njihovi "veliki idoli" i svaki mladi narkoman vrlo rado, čim mu se ukaže prilika, dopunjava postojeće već probane droge heroinom.

Pomenute droge dovode vrlo brzo do već poznatih oštećenja mentalnih funkcija koje često, ukoliko se ubrzo ne uspostavi apstinencija, dovode do trajnih psihičkih oštećenja i, po nekim naučnicima, pored kokaina opijumski preparati dovode najbrže do propadanja ličnosti i do trajnih psihičkih poremećaja.

Princip zadovoljstva kod narkomana upravlja nesvesnim procesima iz one razvojne faze, kada su oni bili jedini duševni procesi. Dokazano je da sa stanovišta odnosa prema objektu, a potvrđeno je u mnogim slučajevima da droga predstavlja spoljni predmet dotiran karakteristikama ljubavi ili mržnje, koje su u početku pripisivane jednom od roditelja, bilo majci ili ocu. Nažalost, često roditelji tek u ovoj fazi primećuju izmenjeno ponašanje svog deteta. Najčešći neposredni povod traganja za istinom i problemom jeste materijalni gubitak, s kojim se roditelj suočava, a ne samo shvatanje da je upravo njegovo dete narkoman.

Dotadašnja ubeđivanje, obećanja i dokazivanja padaju u vodu i počinje grčevita borba za život i vraćanje deteta u normalan kolosek života. U prvo vreme, roditelji pokušavaju da uspostave dogovor, često uz pretnju policijom, batinama, opkladama, nagradama...

Naša poruka mladima je jasna - ne mojte ni probati drogu, to je mnogo me siguran korak do vaše propasti. Svoj dan možete mnogo ulepšati ako sledite uputstva pravog ljudskog bića, ljubavi, biologiju življenja i uživajte u onome što vam je pruženo u momentu nastajanja i rađanja - zdravom životu. Ne dozvolite da na ovakav način uništite sebe, svoj život i život svojih najmilijih u svom okruženju. Dokažite da ste jaki i oduprite se svakom ubeđivanju, imate vi kvaliteta u sebi koji vas krasi, droga vas sigurno uništava.

Abstract: Having in mind the great importance, and especially a vast role it plays in committing crime of various forms, the population of drug addicts grew linear at a time that is behind us, and it will grow especially during the period ahead of us.

As a non-infective epidemic of modern times, the pandemic of the modern civilization, drug addiction belongs to the same addiction group of diseases, together with alcoholism and nicotineism.

The use of narcotics grew sixfold in the past decade. Since the age of children who have been exposed to drugs is as young as ten, experts are of the opinion that the greatest responsibility and role in the prevention of drug abuse lies on parents. It is also evident that the models of societies in transition, such as ours, have attributed much to increase the number of addicts.

Drug abuse remains undiscovered for a long time due to insufficiently informed parents, and very much due to the fact that the parents' unwillingness to accept the fact that their child has a problem.

Read more about this problem in the text on drugs in the magazine Elikzir Eko

